

Mandel Kinga

A konszenzusos felsőoktatáspolitikai esélye Romániában¹

Egysíkú lenne úgy bemutatni a magyar egyetem kérdése körül kibontakozott mintegy tizenöt éve tartó küzdelmet, mintha pusztán a kisebbségi elitnek a többségi elittel szembeni érdekérvényesítési harca lett volna. A folyamat tanulmányozása során kiderült, hogy nemcsak e két szereplő kavarta és osztotta a kártyákat. Clarktól (1983) tudjuk, hogy a felsőoktatás illetve annak irányításáért vívott harc mindig is a különböző értékek kereszttüzében állt. A felsőoktatás egy olyan többszereplős játék, ahol a különböző szereplők érdekei konfrontálódnak egymással. Clark szereplői – az állami bürokrácia, az akadémiai oligarchia és a piac² napjainkra a felsőoktatás klasszikus aktoraivá váltak. Ahogyan a felsőoktatás egyre összetettebbé, egyre sokszínűbbé vált, úgy újabb szereplőkkel bővült az aktorok sora is: a felsőoktatási intézmények menedzsereivel, a felsőoktatásban érdekelt külső csoportjaival („stake-holderek”) és a felsőoktatásban részt vevő más szereplőkkel (Teichler, 1998). Goedegebuure szerint a felsőoktatásban részt vevő aktorok száma ország-specifikus tényező (Goedegebuure, 1994). A fenti - konfliktusos megközelítést alkalmazó - szerzők mind egyetértenek abban, hogy ezen aktorok ténykedése határozza meg magát a felsőoktatást, annak alakulását, a közpolitikák középpontjába kerülő kérdéseket, azok megvitatására kijelölt személyeket, lezajlásuk módját. Ugyanis tudás (melynek termelése a felsőoktatás elsődleges feladatai közé tartozik) és hatalom egymástól elválaszthatatlan, ugyanannak a kérdésnek két oldala (Lyotard, 1984). Minden diskurzus korlátozott, „minden társadalomban ellenőrzik, kiválogatják, megnevezik a diskurzus termelését, majd a terméket újra elosztják, mégpedig bizonyos számú eljárás szerint, melyeknek az a szerepük, hogy csökkentsék a diskurzus veszélyeit, uralmukba kerítsék véletlenszerű megjelenését, kiküszöböljék súlyos, fenyegető anyagságát” (Foucault, 1991).

Az 1989/1990-es társadalmi változások óta eltelt tizenöt év felsőoktatáspolitikai vitáit alapvetően három kérdés foglalkoztatta. Ezek közül a legfontosabb annak eldöntésére irányult, hogy ki irányítsa és ellenőrizze a felsőoktatási rendszert. Ennek eldöntése során az állami bürokrácia elvei és érdekei ütköztek az akadémiai oligarchiáéval. A csata mindmáig bevégetlen, a mérleg nyelve hol az állam kényszerítő szerepének túlsúlya, hol az egyetemi autonómia, illetve az akadémiai oligarchiák kiskirálysága irányába billen el. A második legfontosabb kérdés - mely némileg az elsővel keveredve és azt átszőve uralta a közpolitikát - az 1989/1990-es társadalmi változások után, a törvényességi vákuumot kihasználva létrejött magánegyetemek intézményesülésének folyamata. A kormányzat ezen újonnan létrejött egyetemek felett az ellenőrzés kiterjesztésére tett kísérletet, de - az állami akadémiai oligarchiával nagymértékben összefonódott - magánszféra ellenállásába ütközött. A harmadik kérdés a magyar egyetem alapítása illetve újraindítása körül összpontosult. E kérdés a romániai magyar kisebbség érdekvédelmi szervezete (RMDSZ³) révén került újra és újra a politikai diskurzusok előterébe. A kérdés néha az előző két kérdéssel latens módon összefonódva jelentkezett, amennyiben az egyetemi autonómia támogatása és a magánegyetemek állami fennhatóság alól történő kivonása indirekt módon a magyar kisebbség felsőoktatási célkitűzéseit szolgálta. Mivel az egykori állami magyar egyetem Kolozsváron, Erdély központjában létezett, a magyar egyetem kolozsvári újraindítása szimbolikus földrajzi vonatkozásban is fontos eszközzé vált az elitek harcában. Tanulmányomban a továbbiakban e harmadik kérdés körüljárására teszek kísérletet, nagyvonalakban vázolva, illetve utalva azon problémákra, melyekről már több tanulmányban szó esett és alaposabban kitérve a kevésbé ismertnek vélt részletekre.

¹ A tanulmány a doktori disszertációm egy szegmensének továbbgondolása.

² Ez utóbbi az idők során veszített a Clark által még a másik két pejoratív jelzővel ellátott szereplőhöz képest pozitív kicsengéséből, Kozma Tamás kifejezésével egyre inkább piaci hiénává változott.

³ RMDSZ - Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége.

A romániai felsőoktatás aktorai. A romániai magyar felsőoktatási intézmény létrehozásában döntő szerepet betöltő aktorokat két csoportokba sorolhatjuk: klasszikusak⁴ és specifikusak. Klasszikusak közé értve a kormányzatot, illetve szándékának kivitelezőjét, az Oktatási Minisztériumot, az akadémiai oligarchiát, gondolva főként a Babeş – Bolyai Egyetem nagy informális befolyással rendelkező mindenkori vezetésére, valamint a Romániai Rektorok Országos Tanácsára. A klasszikusak közé sorolva a felsőoktatásban érdekelt külső szereplőket – esetünkben a romániai magyarok kulturális és érdekvédelmi politikai szervezetét az RMDSZ-t, valamint olyan emberi jogi és kisebbségi civil szervezeteket és alapítványokat, mint amilyen a Helsinki Bizottság és a Pro Europa Liga, melyek gyakran a közvetítő szerepét vállalták magukra. Ide sorolok belső szereplőket is, amilyenek az egyetemi hallgatók, akik 1989 után tüntetéseikkel jelentős befolyást gyakoroltak nemcsak, a felsőoktatás, de általában a politika alakulására is. A klasszikus aktorok közül a piac esetünkben láthatatlan maradt. A specifikus szereplők, akik e folyamatban részt vettek, a nemzetközi emberjogi illetve oktatási szervezetek (ENSZ, EBESZ, ET, OECD, Világbank, Phare) melyek felsőoktatásra gyakorolt hatása az egész közép-európai régióban jelentős,⁵ valamint az ellenzék (legyen az akár a koalíciós kormányon belüli is).

Az RMDSZ céljai és érvei. A RMDSZ parlamenti és társadalmi színtereken megfogalmazott követeléseai főként nyelvi és oktatási jogokra irányultak, közöttük szerepelt az anyanyelvű oktatás jogának és lehetőségének biztosítása az óvodától az egyetemig, valamint a magyar egyetem újraindítása is. A magyar felsőoktatás iránti igényének megalapozásában az RMDSZ egyaránt alkalmazott jogi-rationális, érzelmi és gazdasági jellegű érvelést. A jogi-rationális érvelés körébe a Románia által aláírt nemzetközi egyezmények kisebbségi és emberjogi vonatkozásainak értelmezése és ezek betartásának sürgetése (pl. Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, a 1201-es Európa Tanács Ajánlás), valamint a megszerzett jog előzményére történő utalás tartozott. Ez utóbbi az egykor létezett és 1959-ben a kommunisták által bezárt állami magyar (Bolyai) egyetemre vonatkozik. A gazdasági-jogi jellegű érvelés középpontjában az állami egyetemek költségvetési, adófizetők pénzéből történő fenntartása és az 1,5 millió romániai magyar adófizető állt, kiket mint adófizetőket, az egyenlő állampolgári elbánás elvén megilleti az állami felsőoktatásban részesedés joga. Legszélesebb területnek az érzelmi jellegű érvelés bizonyult. Felölelte az ország számára a „Nugatot” és ezáltal sok tekintetben követendő mintát jelentő országok pozitív kisebbségi gyakorlatát – leggyakrabban a finnországi svédek és a dél-Tiroli németek esetét. E körbe tartozott a szintén nyugati, liberális filozófiára alapuló érvelés, melynek értelmében a kisebbségek kultúrájának és identitásának megőrzése olyan kincs, mely a többségi nemzet számára is értéket kell(ene) jelentsen. Továbbá az érzelmi elemeket állította előtérbe az érvelés, mely a múltban elszenvedett történelmi igazságtalanságok jóvátételeként tételezte az önálló állami magyar oktatási intézmények biztosítását (Demény, 2002). Bár mindkét politikai elit érvelésben, fellelhetők európai elemek, diskurzusok az esélyegyenlőségről és multikulturalizmusról, valójában párhuzamos diskurzusokról beszélhetünk (Demény 2002)⁶. A multikulturalizmusnak a romániai eszmék piacára történő behatolása tulajdonképpen próbálkozás a nyugati diskurzusokhoz való csatlakozásra (Neculau 2000: 58).

Többségi válaszok és érvelések. A magyar nyelvű oktatási intézmények létrehozása nagyfokú többségi társadalmi ellenállásba ütközött. 1995-ben és 1996-ban a román lakosság 80 százaléka, míg 1997-ben 68.2 százaléka nem értett egyet azzal, hogy a magyar kisebbség saját önálló iskolákkal rendelkezzen (Demény 2002). Ezért a román politikai elit magatartása mögött egyfajta kettősség fedezhető fel, melynek célja, úgy elutasítani a kisebbségi követeléseket, hogy ezáltal ne kompromittálódjon az ország a „Nyugat” szemében, illetve látványosan ne sértse meg

⁴ Klasszikus szereplőkön ezúttal nem a Clark-i szűk hármast, hanem a Teichler által kibővített változatot értve.

⁵ A nemzetközi szervezetek egységesítő, izomorfizáló hatásáról részletesebben lásd Reisz Róbert tanulmányát az *Educatio* 2003/1 számában.

⁶ A multikulturalizmus eltérő értelmezéséről lásd Salat Levente: *Multikulturális demokrácia?* REGIO 2002/2, 206-226 o., valamint Pásztor Gyöngyi: „Kolozsvári multikulturalizmus”. *Pro Minoritate*, 2001 ősz, 80-88 o.

annak elvárásait, ajánlásait. A többségi stratégia egyrészt a kisebbségi politizálás pozitívumainak túlhangsúlyozását, másrészt a kisebbségek bünbakképzését, végső esetben pedig, mikor az előző két stratégia működésképtelennek bizonyult a multikulturalitás fogalmának oktatáspolitikai alkalmazását foglalta magába. A román politikai elit az EBESZ kisebbségi biztosának, valamint az amerikai elnöknek (meglehetősen vitatott) nyilatkozataival alátámasztva igazolta, hogy Románia „példaértékű”⁷ kisebbségpolitikát folytat, illetve minden olyan kisebbségi jogot biztosít, melyet a nemzetközi egyezmények előírnak.⁸ A bünbakképzés folyamatában azzal vádolták a RMDSZ-t, hogy a magyar egyetem létrehozásával az oktatás nemzetiségi alapú szegregációját, az oktatás „federalizálását”, oktatási „gettósodást”, „szakadár törekvéseket”⁹ jelent, nemzetiségi alapú oktatási rendszer létrehozását tervezi valamint párhuzamos társadalmat épít a többségi társadalmon belül. Andreescu rámutatott arra, hogy a politikai elit által használt vádak egyrészt nem használatosak az oktatásra (mert a federalizáció és gettó - az állam és terület közötti összefüggésre utalnak), másrészt sovinizmusra szítanak.¹⁰ A párhuzamos társadalomépítésre vonatkozó elképzelést azonban Bárdi és Kántor (2001) is alátámasztotta: az oktatásügy, a magyar egyetem kérdése az RMDSZ önálló intézményrendszer megteremtésére irányuló célkitűzéseibe illeszkedik. Az önálló intézményrendszer megteremtése az autonómia iránti és decentralizációs törekvésekkel együttesen a romániai magyar szféra intézményesítését, a magyar párhuzamos társadalom megteremtését szolgálja (Bárdi-Kántor 2001:30).

A multikulturalitás egyetem fogalmát a Nemzeti Román Civil Fórum¹¹ és Andrei Marga, az 1998-2000 közötti oktatási miniszter, valamint hosszú időn keresztül a Babeş-Bolyai Tudományegyetem (továbbiakban BBTE) rektora vezette be a társadalmi és politikai köztudatba. 1997 áprilisában a BBTE szenátusa elfogadta az egyetem multikulturális jellegére vonatkozó határozatot. Marga és a román politikai és akadémiai elit számottevő részének multikulturalizmus értelmezése tulajdonképpen a monokulturalizmus irányába tolódik el, és valójában nem egyéb, mint a többség kulturális hatalmának a megerősítése és a magyar elkülönülés elfojtása egy nyugati diskurzus elsajátításával (Neculau 2000: 70) A multikulturalizmus tehát a kisebbségi nemzeti törekvések visszaszorításának politikáját jelenti (Horváth 1999: 10). A multikulturális egyetem a román politikai elit számára explicit módon olyan egyetemet jelentett, ahol román, magyar és német nyelven folyik az oktatás és implicit módon, olyan egyetemet, ahol az irányítás a többségiek kezében van, a másik két nemzetiség képviselői pedig inkább megtúrt résztvevők, semmint egyenjogú felek.

A román értelmiségi elit egy szűk rétegében megfogalmazódtak a fenténél liberálisabb és nyitottabb elképzelések is romániai magyar kisebbség felsőoktatási problémájának megoldására.¹² E csoport támogatta a magyar egyetem létrehozását, egyrészt a megszerzett jogi előzményre, másrészt a

⁷ Bill Clinton, 1999.

⁸ Max van der Stoelt, az EBESZ kisebbségi biztosát idézi Emil Constantinescu 1995 július 22.-i közleménye a *Cronica Română* című folyóiratban. Max van der Stoelt később helyreigazítást kért: „gyakran idéztek engem olyan értelemben, hogy azt mondtam volna, miszerint a nemzetközi normák és standardok, amelyeket Románia is aláírt nem kötelezik Romániát önálló állami kisebbségi tannyelvű egyetem létrehozására. Jóllehet ez így is van, legalább annyira igaz az is, hogy semmilyen nemzetközi norma vagy standard nem akadályozza meg Romániát abban sem, hogy ezt megtegye...”

⁹ Demokrata Konvenció szenátorának kijelentése – 1999 április 26.-án.

¹⁰ Gabriel Andreescu: *Rulett*, 225 oldal.

¹¹ Forumul Civic-Național Român.

¹² Lásd. A Doinea Cornea írásait, és Gabriel Andreescu, Renate Weber, Valentin Stan elemzését „Az RMDSZ elgondolása a nemzeti kisebbségek jogairól,” valamint ennek az elemzésnek a továbbgondolt változatát Gabriel Andreescu, Renate Weber: „Az RMDSZ a nemzeti kisebbségek jogairól szóló elgondolásának előrelépése”.

Románia által aláírt egyezményekre,¹³ valamint a fentiekben bemutatott pozitív nyugat-európai minták egy szélesebb körére támaszkodva.¹⁴ Andreescu elemzéseiben visszatérően hangsúlyozta, hogy a nemzetközi standardok általános esetekre vonatkoznak, nem alkalmazhatók speciális esetekre. Mivel az egyetem kérdése csak nagyszámú kisebbségek esetében merül fel, ezért annak előírását nem tartalmazhatják az európai nemzetközi ajánlások, melyeket kisebb létszámú kisebbségi közösségekre szabtak.¹⁵ A CDR koalíció kormányzásakor úgy vélték, hogy a magyar egyetem kérdésének rendezése próbaköve a román politika szavahihetőségének (Demény 2002). A román politikai elit azonban csak végső szorult helyzetében - amikor a konszenzusra jutás elkerülhetetlenné vált - vette figyelembe a felkínált alternatív megoldási lehetőségeket, akkor is csak korlátozott mértékben.

Többségi és kisebbségi eszközök. Kettley (2003) szerint a rendszerváltás után hatalomra kerülő elitek (mind a román, mind a magyar) közös vonása, hogy nem rendelkeztek a szükséges előrelátási, mértékletességi, és tárgyaló készséggel. Ahogyan a stratégiák és érvelések, úgy a célok elérésére irányuló eszközök is különböztek a román és magyar politikai elit esetében.

A tanügyi törvényt megelőző időszakban, látva a parlamenti sikertelenséget és teljes elutasítást mind a kormányzó pártok, mind az ellenzék részéről, a romániai magyar elit tüntetések révén próbált követeléseinek érvényt szerezni. 1990 február eleje és a márciusi marosvásárhelyi tragikus események között hat az anyanyelvi oktatás jogáért folytatott magyar tüntetésre került sor Erdély hagyományos iskolavárosaiban: Csíkszeredában Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Brassóban. Ezen tüntetések során - a kommunizmus éveitől a román iskolákkal folyamatosan egybeolvasztott -magyar iskolák szétválását (például a Bolyai Farkas Gimnázium esete Marosvásárhelyen), az állami magyar egyetem újraindítását követelték. A magyar tüntetésekre két román ellentüntetés szerveződött, mindkettő Marosvásárhelyen, melyekből az utóbbi véres összecsapásokhoz vezetett románok és magyarok között, számos áldozattal, halottakkal és sebesültekkel. Az összecsapásokért mindkét politikai elítsoport a másikat hibáztatta. A szerzők nagy része (Smaranda Enache, Carmen Kettley) egyetért abban, hogy az összecsapás fő kiváltó oka a magyarok részéről a Bolyai Farkas Gimnázium visszakövetelése és a román diákok kiltiltása volt, ahogyan abban is (Gabriel Andreescu, Carmen Kettley), hogy a konfliktus végső kirobbanásához az éppen feloszlott román titkosszolgálat hathatós indulatszítása vezetett.

A március 19-21. e tragikus eseményeket követő döbbenet egy teljes évig mozdulatlanságba fagyasztotta a romániai magyar társadalmat. Több mint egy évig szüneteltek a tüntetések. Csak 1991 júniusában indultak újra a megmozdulások és egészen 1992 őszéig az első tanügyi törvénytervezet kormányzati elkészüléséig tartottak. Majd a tanügyi törvény 1995 nyarán történő parlamenti elfogadásáig - míg az oktatási törvény bizottsági, majd parlamenti vitája zajlott - mintegy három éven át szüneteltek a tüntetések. Ez a magyar közösség törvényességbe vetett bizalmát tükrözi, azt a hitet, hogy kéréseik jogi úton megoldhatóak. Csak a kisebbségek¹⁶ számára elfogadhatatlan tanügyi törvény megszületése után újultak ki a tiltakozási megmozdulások melyek az 1996-os választásokig tartottak. Az 1996-os kormányváltással megújult a remény, hogy az új koalíciós kormány, melynek az RMDSZ is tagja volt, rendezni fogja a magyar felsőoktatás kérdését. A magyar politikai elit tehát kettős eszközrendszerrel próbálta céljait elérni, egyrészt parlamentáris úton-módon, illetve mikor e szintéren az áttörés esélye reménytelennek látszott, akkor a társadalmi engedetlenség különböző formáit (tüntetések, japán sztrájk, tiltakozó akciók) részesítették előnybe. A román politikai elit szintén parlamentáris eszközökkel, a politikai diskurzus Foucault-i értelemben vett korlátozásával „kezelte” a problémát, folyamatosan halogatva az RMDSZ indítványainak

¹³ 1974-ben aláírt ENSZ polgári és politikai jogi egyezmény, a Nemzeti Kisebbségek Oktatására vonatkozó Hágai ajánlások –EBESZ 1996, az Európa Tanács 1353-as ajánlása a kisebbségek felsőoktatási hozzáféréséről.

¹⁴ A finnországi svédek és a dél-Tiroli németek mellett említést téve a svájci franciák és olaszok anyanyelvi felsőoktatására, valamint a kanadai franciák esetére is.

¹⁵ A magyar kisebbség Európa legnagyobb kisebbsége.

¹⁶ Nemcsak a magyar, de a német kisebbség érdekvédelmi szervezete is elfogadhatatlannak tartotta a Tanügyi Törvény előírásait.

napirendre tűzését, megvitatását. Ez az elit a saját maga által hozott 1991-es Alkotmány szabályait, valamint az általa kinevezett Alkotmánybíróság döntését is áthágta, mikor figyelmen kívül hagyta, illetve nem terjesztette elő megvitatásra - az Alkotmány előírásainak megfelelő módon, 500 ezer támogató aláírással a Parlamenthez beterjesztett,¹⁷ az Alkotmánybíróság által törvényszerűnek ítélt - RMDSZ által készített tanügyi törvénytervezetet. Ezzel nagymértékben hozzájárult a magyar közösség demokráciába vetett hitének megrendüléséhez. A román politikai elit egy szűkebb rétege, az egykori nomenklatúra és a titkosszolgálat¹⁸ tagjai azonban nemcsak parlamentáris eszközökkel próbálták e kérdést rendezni. Andreescu (2001) rávilágított arra, hogy a marosvásárhelyi események háttérben, a közeli román falvakból az ellentüntetők beszerzőiként, valamint az indulatok szítóiként e csoportok tevékenykedtek.¹⁹

A román és magyar politikai elit eszközrendszere illetve hivatkozásai egyetlen közös pontja az európai nemzetközi szervezetek, egyezmények, ajánlások és ország-értékelések, illetve azok egymással teljesen ellentétes értelmezései voltak.²⁰ A felsőoktatásban részt vevő érintettek (az ország egyetemi városainak többségi hallgatói), valamint az akadémiai oligarchia (Romániai Rektorok Országos Tanácsa, Babeş-Bolyai Egyetem vezetői) a román politikai elitet támogatta. Az előbbi sztrájkokkal (1998 nov. 4-10 között melyben a szociális és politikai jellegű célok között a multikulturális egyetem elleni tiltakozás is szerepelt²¹), utóbbi pedig különböző beadványokkal, ellenző határozatokkal, körlevelekkel, alkotmánybírósági fellebbezéssel tiltakozott a magyar egyetem létrehozása ellen.²² A közvetítő szervezetek harcosabb (Pro Europa Liga), illetve analitikusabb (Helsinki Bizottság) hangvételű elemzésekkel, ezeknek az érintettekhez, illetve európai nemzetközi szervezetekhez történő eljuttatásával próbálták konfliktust csökkenteni, békéltetni.

A konfliktusok kimenetei, a konszenzus fele történő elmozdulás apró jelei.

Az első időszak (1990-1996) két oktatási konfliktusára a többségi és kisebbségi politikai elit között az 1990-es márciusi események, valamint a Tanügyi Törvény parlamenti vitája során került sor. A márciusi események mindkét közösség számára a konfliktusmegoldás csójét jelentették. Mindkét félnek be kellett látnia, hogy a drasztikus megoldások nem vezetnek eredményre. Nemcsak a Nyugat, de a magyar kisebbség szemében is megkérdőjeleződött a román politikai elit elkötelezettsége a demokratikus megoldások iránt. A fekete március hozzájárult a magyarok nagyobb arányú elvándorlásához, letargiájuk, tehetetlenség-érzésük erősödéséhez, amit fokozott, hogy a lincselésben fő vétkesek kérdőre vonása napjainkig elmaradt. A tanügyi törvény vitája során a magyar kisebbségnek tapasztalnia kellett, hogy nincs szövetségese, az első két választás (1990, 1992) alkalmával parlamentbe került kormánypártok és az ellenzék, de még a többi kisebbségi párt is elutasítóan viszonyult a magyarok oktatási követeléseihöz. A kormány²³ a központosítás, állami

¹⁷ Más kérdés, hogy az RMDSZ-nek, mint parlamenti pártnak törvénytervezet benyújtásához nem lett volna szüksége az 500 ezer aláírással, az Alkotmány e szakasza a parlamenten kívüli csoportokra a „népi” kezdeményezésekre vonatkozik. Andreescu (2001) szerint az ötszázezer aláírás az RMDSZ erődemonstrációja volt, mintegy annak a parlamentben gyakran elhangzott vádnak a cáfolata, hogy az RMDSZ-nek nincs politikai támogatottsága, nem képviseli a magyar kisebbség érdekeit.

¹⁸ Az éppen akkor állás nélkül maradt „securitate” tagjai.

¹⁹ Gabriel Andreescu: Rulett, 36 o.

²⁰ Az 1201-es ET ajánlás eltérő interpretációiról lásd Gabriel Andreescu Recommendation 1201 and a security (stability) network in Central and Eastern Europe. Studii Internaționale 1997/3.

²¹ In. Tünetes tüntetések. A sztrájk alakulásának krónikája. In.

www.kmdsz.ro/campus/ix/campus36/tuntetes.html

²² In. Magyarellenes megnyilvánulások Romániában. II. 1. 3.

www.eokik.hu/html/hun/pub/no_16.html. Eredeti lelőhely: Ziuu, 1998. október. 19)

²³ A kormányt 1990-1996 között a Ion Iliescu nevével fémjelzett Nemzeti Megmentési Frontból (FSN) előbb Demokrata Nemzeti Megmentési Fronttá (FDSN), majd Társadalmi Demokrácia Szocialista Pártjává (PDSR) vált párt uralta. Tagjai az egykori kommunista nomenklatúrából verbuválódtak. 1992-1996 között a kormányt a nacionalista Nagy-Románia (PRM) és Nemzeti Egységpárt (PUNR), valamint a Szocialista Munka Pártja (PSM) támogatt – román sajtó “vörös

ellenőrzés, és szankciók rendszerének fenntartására törekedett, elutasította a Magyarországgal kötendő kölcsönös diplomaelismeretési egyezményt, tiltakozott a magyarországi egyetemek által Romániában létrehozott kihelyezett tagozatok, valamint az államilag fenntartott magyar egyetem létrehozása ellen. Bár a kormányzati szándékkal ellentétben az ellenzék²⁴ körében érezhető volt egyfajta törekvés az oktatás demokratizálására/decentralizálására, a felsőoktatási intézmények autonómiájának biztosítására és a magánegyetemek állami felügyelet alól történő kivonására, a magyar oktatás kérdéseivel kapcsolatban a kormányhoz hasonlóan azt vallották, hogy az RMDSZ öncélú, privát érdekeket követ, nem képviseli a közösséget.²⁵

Az 1996-os választások új kormánya az első többnemzetiségű politikai szövetséget jelentette Románia történelmében, mely lehetővé tette az elmozdulást egy együttműködőbb megközelítés irányába (Kettley 2003). A parlamenti vitákat e négy év alatt alapvetően a nemzetközi standardokról történő vita jellemezte. A magyar politikai elit első eredménye a kormányváltást²⁶ követően az RMDSZ által a koalíciós partnerekből kipurított 36/1997-es sürgősségi kormányrendelet volt, mely módosította az 1995-ös tanügyi törvénynek a kisebbségek számára elfogadhatatlan előírásait. A módosítás lehetővé tette az anyanyelven történő egyetemi felvételt (124 cikkely), kérésre anyanyelven tanító/tanuló csoportok, tanszékek, karok és intézmények létesítését az állami felsőfokú oktatásban (123 cikkely 1 bekezdés), míg az 1995-ös törvény csak a pedagógus és kulturális-művészeti szakokon tette lehetővé azt, valamint támogatja multikulturális struktúrával és tevékenységekkel rendelkező intézményeket az nemzetiségek közötti harmonikus együttélés biztosítása érdekében (123 cikkely 2 bekezdés).

Az 1997-es kormányrendelet parlamenti elfogadása váratott magára, amiben nagy szerepe volt az 1997 évi kormányválságnak is. Hogy ezen az akadályon túllépjenek 1998 nyarán négy kolozsvári RMDSZ-es képviselő benyújtott egy törvénytervezetet az állami magyar nyelvű Bolyai Egyetem újraindításáról. A kezdeményezés újabb konfliktust szült. Két ismeretlen (civil²⁷ és tudományos) szervezet által kezdeményezett nyílt levélben meghirdetett támadáshoz 48 egyetem is társult. Andreescu (2001) az egyetemek mozgósítása mögött Andrei Margát feltételezte, aki hol a Babeş-Bolyai Egyetem rektoraként, hol a kormány tagjaként lépett fel a magyar egyetemalapítás ellen. Nem alaptalanul, hiszen a Cotidianul hetilap Andrei Margát az állami magyar egyetem elleni harc hőségének kiáltja ki.²⁸ A minisztérium államtitkára, Mihai Korka is részt vett a tiltakozásban, egy hivatalos dokumentumot jegyzett, melyben a Romániai felsőoktatás etnikai alapon történő szegregációjáról beszélt (Andreescu 2001). Az RMDSZ ekkor kezdett a kormánykoalícióból történő kilépéssel fenyegetőzni, ami csapást jelentett volna úgy belpolitikai (mivel a koalíció szétesésével és újabb kormányválsággal fenyegetett), mint külpolitikai téren, hátráltatva az ország uniós csatlakozását. Az új miniszterelnök javaslatot tett egy a magyar egyetem létrehozását vizsgáló parlamenti bizottság létrehozására. Ennek megakadályozására a parlament oktatási bizottsága (illetve annak Nagy-Románia Párthoz tartozó elnöke) a 36-os kormányrendelet megnyirbált változatának parlamenti elfogadását javasolta, mely legfeljebb anyanyelven működő csoportokat hagyott volna jóvá. Az RMDSZ ekkor döntött úgy, hogy ha a parlament nem fogadja el 1998 szeptember 30-ig a kormányrendeletet változatlan formában, kilép a koalícióból.²⁹ Szeptember 8-ra a CDR-USD koalíció új ötlettel állt elő, egy magyar-német multikulturális egyetem létrehozásával,

kvadriennalé"-nak, vagy "vörös négyes fogat"-nak, "nomenklatúristáknak"-nak nevezte ezt a négy pártot, utalva arra, hogy nem szakítottak teljes mértékben a kommunista múlttal.

²⁴ Az ellenzék nagyjából a későbbi 1996-os koalíciós kormány tagjaiból állt: a Nemzeti Kereszténydemokrata Pártból (PNȚCD) a Román Szociáldemokrata Pártból (PSDR), a Nemzeti Liberális Pártból (PNL), a Polgári Szövetségből (PAC) és az Ökológiai Párt (PER) alkotta.

²⁵ Liberálisok parlamentben elhangzó véleménye.

²⁶ Melynek eredményeként az előzőleg ellenzékként tevékenykedő Demokrata Konvenció került kormányra.

²⁷ Forumul Civic-Național Român – Nemzeti Román Civil Fórum.

²⁸ Cotidianul, 1999. január 5.

²⁹ 1998 nyarának forró eseményeiről illetve annak sajtóvisszhangjáról bővebben Reisz Róbert (2003) és Zsigmond Csilla (1999) írt.

és kompromisszum született arról, hogy az anyanyelvű egyetemre történő minden utalást kihagynak a későbbi tanügyi törvényből, nem tiltva, de nyíltan meg sem engedve azt. Mivel ekkor már nem volt elegendő idő a kormányrendelet parlamenti megvitatására és elfogadására, szeptember 30-án kormányhatározat született a multikulturális magyar-német Petőfi-Schiller Egyetem létrehozásáról. Andreescu (2001) szerint a Demokrata Konvenció és főként a Demokrata Párt vezetése volt az, mely a multikulturalitás irányába vitte el a kérdést. Röviddel ezután az Egyetemi Rektorok Országos Tanácsa alkotmányellenesnek minősítette a kormányhatározatot és fellebbezést nyújtott be az Alkotmánybírósághoz.³⁰ Az Egyetemi Rektorok Országos Tanácsa elnökének későbbi véleménye „Úgy vélem, a Petőfi-Schiller magyar-német egyetem elleni minden eddigi tevékenységünket siker koronázta”,³¹ amivel rávilágított a magyar egyetem ellen irányuló negatív országos kampány hátterébe. Andreescu szerint újfent a titkosszolgálat keze érződött a dolog mögött, mivel az alkotmánybírói beadvánnyal katonai pontossággal megegyező időben négy egyetem jogi karának dékánjai is tiltakozó levelet fogalmaztak. „A minden szégyenlősséget, szakmaiságot, vagy emberséget nélkülöző politikai nyomásnak köszönhető, hogy azóta mind a Petőfi-Schiller Egyetem, mind a Bolyai Egyetem a kezdeményező papírján maradt” (Andreescu 2001). A sürgősségi kormányrendeletet végül az 1999-es törvénnyel sikerült, bár módosítva, elfogadtatni. A 123 cikkely két bekezdése összeolvadt, és az újabb cikkely anyanyelvű csoportokat, tanszékeket és karokat engedélyez, és multikulturális intézményeket az állami felsőoktatás keretében (123 cikkely 1 bekezdés) valamint lehetővé teszi kisebbségi magánegyetem létesítését (123 cikkely 2 bekezdés). Ez ugyan visszalépés a sürgősségi kormányrendelethez képest, mely lehetővé tette volna állami magyar felsőoktatási intézmény létrehozását, mégis egyfajta konszenzusos megoldásként értékelhető.

A 2000-es választásokat követően újra az Iliescu által vezetett Szociáldemokrata Párt (PSD) került kormányra és évente parlamenti támogatási megállapodásokat kötött az RMDSZ-el. Ezen egyezmények az RMDSZ parlamenti támogatása ellenében különböző problémák megoldását ígérték a magyar kisebbségnek. Felsőoktatási tekintetben azonban az egyezmény bizonytalan megállapításokat tartalmazott és ezeknél csak azok gyakorlati kivitelezése bizonyult még esetlegesebbnek. A 2000-es egyezmény ígéretet tett a BBTE³²-n magyar nyelvű „oktatási vonal” finanszírozásához szükséges szervezési és szakmai keret létrehozására, valamint kérésre magyar oktatás bevezetésére több állami egyetemen. Viszont, még az egyezmény megkötése előtt, a 2000/2001 tanévtől kezdődően a jogi karon 25 fős, a közgazdaságtudományi karon pedig három szakirányon, egyenként 25 fős magyar tannyelvű csoportok indultak. E csoportok, ha „objektív okokból kifolyólag”³³ részlegesen is, de magyarul tanulhattak. A 2002 egyezmény magyar nyelvű karok és tanszékek létrehozását tartalmazza BBTE-n, valamint annak ígéretét, hogy „megvizsgálják a magyar nyelvű tagozat létrehozásának lehetőségét a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen”, és „tanulmányozzák a magyar nyelvű csoportok létrehozásának lehetőségét, a törvényes előírásoknak megfelelően, a kolozsvári Zeneakadémián és Agrártudományi Egyetemen, valamint a marosvásárhelyi Műegyetemen”. A magyar nyelvű önálló karok létrehozása ügyében nem történt jelentős előrelépés már csak azért sem, mert a BBTE 2000-ben elfogadott Chartája nem teszi lehetővé autonóm magyar tannyelvű egyetemi tagozat létrehozását, az egyetemet az 1997-es Chartával megegyező módon továbbra is multikulturális intézményként definiálták.³⁴ Az erdélyi egyetemek rektorai az egyetem autonómiájának megsértéseket értékelték az RMDSZ - PSD

³⁰ Az Alkotmánybíróság később elutasította a fellebbezést, de a bukaresti ítéletábrla alkotmányellenesnek minősítette azt.

³¹ In. Magyarellenes megnyilvánulások Romániában. www.eokik.hu/html/hun/pub/no_16.html.

³² Babeş-Bolyai Tudományegyetem.

³³ Idézet a Tudományegyetem honlapjáról: <http://www.ubbcluj.ro/maghiara/linia-maghiara.html>.

³⁴ A multikulturális jelleg azért is megkérdőjelezhető, mert az egyetem belül létező oktatási vonalak nem rendelkeznek működési autonómiával, a szenátusban a román vonal 70 százalékban képviselt, a kisebbségnek nincs semmilyen jogilag rögzített autonóm döntéshozó szerve, a kisebbségi vezető ebben a szervezeti modellben mindig csak másodlagos szerepeket tölthet be, és ennek nem képességbeli, hanem nemzeti-etnikai okai vannak (Pásztor, 2001, 88).

protokollum felsőoktatásra vonatkozó fejezeteibe foglaltakat. A felsőoktatási intézmények vezetői azon indokkal utasították el a protokollumot, hogy az új karok felállítása túl nagy megterhelést jelentene az egyetemek részére. A kolozsvári Agrártudományi Intézet rektora nyilatkozata szerint, „a magyar szak elindítására nincs lehetőség”,³⁵ a Gheorghe Dima Zeneakadémia szenátusa szerint „a magyar szak létrehozására nincs igény a diákok részéről.”³⁶ Az ügyről a többi egyetem vezetősége is hasonló képen vélekedett, ezzel indokolta a kormány, hogy nem tud előrelépést elérni e tekintetben. A 2003-as és 2004-es egyezmények pedig megfogalmazzák két (humántudomány és természet-reáltudomány) önálló magyar kar létrehozását a Babeş-Bolyai Egyetemen. Az RMDSZ-nek nem sikerült megvalósítania a két magyar nyelvű kar felállítását, annak ellenére, hogy az Oktatási Minisztérium színleg támogatta ezt a tervet, bár a színpalak mögött mindig okot szolgáltatott a visszautasításra, ilyen volt az önálló karok felállításáról szóló kormányrendelet késlekedése, mely a mai napig várat magára. Az egyetem szenátusa egyrészt az autonómiája korlátozásaként értelmezte a protokollum előírásait, másrészt a multikulturális státuszának visszaadásától,³⁷ valamint a magyar karok finanszírozásához nyújtott támogatástól tette függővé azt. A minisztérium több átiratot is küldött ez ügyben az egyetem vezetőségének, az egyikben a magyar karok működtetéséből adódó többletköltség fedezetét ígérve, azonban az egyetem vezetése az átiratokat elégtelennek tartotta, véleményük szerint az anyagi fedezet tartós biztosításához legalább egy miniszteri rendeletre lenne szükség, amely a jelenlegi miniszter mandátumának lejáta után sem veszít érvényéből. A romániai magyar kisebbség érdekképviselete abban reménykedett az egyetemen 2004. március elején esedékes választások előtt, hogy az újonnan megválasztott vezetés viszonyulása a kérdéshez a Marga féle vezetőség hozzáállásánál kedvezőbb lesz. Azonban a március 1-én tartott választásokon újra a Nemzeti Liberális Párthoz (PNL) közel álló Marga által képviselt csoport győzedelmeskedett, hiszen egyetemi berkekben nyílt titok,³⁸ hogy az új rektor is ehhez a körhöz tartozik. Marga az amerikai mintára létrehozott akadémiai tanács elnöke lett, azaz befolyása továbbra is jelentős maradt, így az intézmény vezetésében nem lehet jelentős változásokra számítani. A választások eredményeképpen az egyetem alelnöki tisztségét Szamosközi István pszichológia professzor tölti be és két magyar rektor-helyettest választottak: Nagy László fizikus és Salat Levente politológus. A romániai magyar közvéleményben nagy port kavart az egyetemi választásokat követően Salat Levente azon kijelentése, hogy az RMDSZ és a kormánypárt közötti egyezség értelmében létrehozandó magyar karok ötletét nem tudja támogatni, mivel az a szakértők feje fölött jött létre,³⁹ valamint felháborodást keltett az is, hogy egy a kérdést alaposan minden vonatkozásában feltáró hatástanulmány elkészítését szorgalmazta.⁴⁰ A 2000-2004 időszak alatt zajlott az első önálló felsőoktatási törvény minisztériumi előkészítése és annak megvitatása a szakmai szférával. A törvénytervezetet bírálták az egyetemi szakszervezetek, az egyetemek vezetői, a politikusok, így az nem jutott el a képviselőház oktatási bizottságához.⁴¹ A felsőoktatási törvénytervezet nyolcadik, 2002-es változatát elfogadhatatlannak ítélte a Rektorok Országos Tanácsa, mert véleményük szerint még az eddig érvényben levő szabályozásokhoz (AT, TT) képest is nagyobb mértékben korlátozza a felsőoktatási intézmények autonómiáját, és nagyobb

³⁵ In. A rektorok nem akarnak újabb magyar szakokat létrehozni. 2002.02.08.

<http://belpol.transindex.ro/?hir=687>.

³⁶ Uo.

³⁷ A tudományegyetem vezetősége, főként Marga szorgalmazására, több rendben is tárgyalásokat folytatott az OM-mal a tekintetben, hogy az egyetemet minősítsék multikulturális egyetemmé. Az ideológiai okok mellett pragmatikus indokok állhatnak a háttérben, amennyiben multikulturális egyetemenként új pályázati lehetőségek nyílnának meg.

³⁸ Ld. Választások a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen.

<http://www.erdely.com/magyaregyetem.php?id=3923>.

³⁹ Hangoztatva, hogy ezzel a magyar oktatók többsége nem ért egyet.

⁴⁰ Amit a magyar akadémiai szféra képviselői azért ítélték el, mert már számos hasonló jellegű helyzetfelmérés, illetve a kapacitások számba vételét tartalmazó előkészítő munka született, igaz, ezek nagy része nem kapott szélesebb körű nyilvánosságot.

⁴¹ Lásd. Interjúk az Országgyűlési Bizottság Képviselőivel – 01 Számú – 2003. 03. 12, 5 oldal.

hatáskörrel ruházta fel az OM-ot. A kolozsvári Babeş-Bolyai egyetem prorektora⁴² is ezzel összhangban bírálta a törvénytervezetet, az Adminisztratív tanácsra vonatkozó előírásban egy választási és egy centralista rendszer kompromisszumát látva, melyben az államnak lenne elsődleges szerepe.⁴³ A törvénytervezetet kedvezőtlennek bizonyult a kisebbségek szempontjából is, mert az anyanyelvű oktatás jogát sérti az előírás (6 szakasz, 1.§), mely kimondja, hogy felsőoktatás román nyelven történik. Bár egy következő mondatában engedményeket tesz: jelen törvény feltételei között történhet etnikai-nemzeti közösségek nyelvén, vagy más nemzetközi használatban levő nyelven is. De a későbbiekben megállapítja, hogy az oktatás szervezése és tartalma nem szerveződhet kizárólagos, diszkriminatív ideológiai, politikai, vallásos vagy etnikai-nemzeti alapon (10 szakasz, 2§). E három előírás kombinációja pedig megteremtheti a kisebbségi nyelven történő felsőoktatás megszüntetésének törvényes alapjait. A felsőoktatási törvény a 2004-es kormányváltásig, illetve napjainkig nem került a parlament elé.

A 2000-es év mindazonáltal választóvonalat jelentett a romániai magyar felsőoktatás alakulásában, mert a Magyar Kormány támogatásával, az RMDSZ politikusai által a tanügyi törvénybe foglalt két paragrafus alapján és az erdélyi magyar felekezetek vezetőinek összefogásával 2001 októberében létrejöhett az első önálló magyar magánegyetem, Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE) néven. Ez az egyetem kizárólag alapítványi, egyházi és a magyar állami támogatás révén jött létre és működik azóta is, mégis előrelépést jelent a romániai magyar kisebbség egyetem-kérdésének rendezése ügyében. Az akkreditáció megszerzését követően a tanügyi törvény lehetővé teszi annak állami támogatását, és ezáltal a magyar kisebbség államilag támogatott felsőoktatási intézmény iránti igényének kielégítését. Igaz, hogy akkreditált magánegyetemek állami támogatására mindeddig nem került sor Romániában. A román kormány e magánegyetem létrehozását is nehezen engedélyezte, az EMTE által indított szakok akkreditációja még jelenleg is (2005-05-23) folyamatban van. Az engedélyeztetés során a román akkreditációs bizottság olyan új javaslatot tett, mely nem szerepel az akkreditációs törvényben, hogy ezután csak olyan egyetemeket akkreditáljanak, amelyeknek legalább 30 százalékban román az oktatási nyelve (Népújság, 2001 április 11, 3.).

Belátható változások. A 2004-es választások a Liberális Párt és a Demokrata Párt valamint az RMDSZ koalíciójának kormányzását hozta, mely kormánykoalícióban az RMDSZ elnöke, Markó Béla a művelődési, oktatási és európai integrációs tevékenységeket felügyelő miniszter, Kötő József pedig ismételt az OM államtitkára lett (ahogyan 1998-2000 között is).

A romániai felsőoktatás és benne a magyar kisebbség felsőoktatásának alakulására négy jogi rendelkezésnek lehetnek a közeljövőben érezhető kihatásai: a 2004-ben elfogadott egyetemi konzorciumi törvénynek, a román felsőoktatás 2005 októberéig megvalósítandó erőltetett áttérésének az egységes európai felsőoktatási modellre, a parlamentben megvitatásra váró kisebbségi törvénynek, valamint a közelgő EU csatlakozásnak.

A konzorciumi törvény,⁴⁴ az érvényben levő oktatási és akkreditációs törvényekkel összhangban a felsőoktatási intézmények integrációjának elősegítésére született 2004 júniusában. Előírja a különböző felsőoktatási intézmények szabad társulását, célja az anyagi, tárgyi és humán erőforrás felhasználási hatékonyságának növelése, a kiadások csökkentése, intézmények közötti együttműködések elősegítése, diákok mobilitásának elősegítése a konzorciumban részt vevő egyetemek között (7 cikkely). Az oktatási minisztérium kiegészítő finanszírozás révén támogatja ezen konzorciumok létrejöttét (12 cikkely). A konzorciumi törvénnyel azonban nem kerülhet meg az akkreditáció problémája. A még nem akkreditált, vagy csak ideiglenes működési engedéllyel rendelkező konzorciumba lépő karoknak, illetve tanszéknek ugyanúgy végig kell járniuk az akkreditációs folyamat útvesztőjét. A konzorciumtörvény elsősorban az állami felsőoktatási intézményeket érinti, amennyiben a magán felsőoktatás mindeddig – bár a törvény az akkreditált

⁴² Şerban Agachi, mellel, a Marga által az Egyetemek Törvényének előkészítésére kijelölt csapat tagja volt.

⁴³ In. Şerban Agachi, Monitorul de Cluj, 2002.10.15, 1 old.

⁴⁴ Legea nr. 287 din 24 iunie 2004 – Legea consorţiilor universitare. In. http://www.edu.ro/acte_normative.htm

magán intézmények esetében azt lehetővé tenné – nem részesült semmilyen állami támogatásban. A konzorciumtörvényen keresztül azonban az állami költségvetésből történő részesedésre is lehetőség nyílna. Kérdés, hogy ebbe a folyamata milyen mértékben fognak bekapcsolódni a Babeş-Bolyai, a Partiumi Keresztény és az Erdélyi Magyar Tudományegyetemek. Valószínűnek látszik, hogy a két magánegyetem veszélyeztetve látná a nagy nehézségek árán megszerzett önállóságát e társulások révén, bár a konzorciumi törvény garantálja hogy a részt vevő egyetemek illetve a kutatási fejlesztési egységek megőrzik a saját forrásaik feletti rendelkezés autonómiáját (13 cikkely), valamint hogy tiszteletben tartják az egyetemi autonómia alapelveit (12 cikkely).

A gyorsított áttérés az európai felsőoktatási modellre több törvénnyel történik, melyek közül az egyik legfontosabb a szerkezeti váltást, a lineáris (többlépcsős egymásra épülő fokozatokat adó) rendszert előíró 288/24.06.2004-es törvény az egyetemi tanulmányok megszervezéséről. Az oktatás európai dimenziójának erősítését (a minőség biztosítást) szolgálja a fent említett konzorciumi törvény, a társadalmi dimenziót (társadalmi kohézió, méltányosság) szolgálja a Magán ösztöndíjak 376/4.10.2004-es törvénye. Az angolszász típusú két-harmados (Bachelor – Masters - PhD) rendszerre történő áttéréssel kapcsolatban a romániai magyar akadémiai szféra félelme, hogy a megszerzett, vagy folyamatban levő minősítések (ideiglenes engedély, akkreditáció) csak az alapképzésre (Bachelor) lesznek érvényesek, tekintettel arra, hogy azok többsége az eddig érvényben levő négy éves időtartamú képzésre vonatkozott. Ebből kiindulva mesteri valamint doktori képzés szervezéséhez szinte minden már meglévő szaknak (működjön akár állami, vagy magán keretek között) végig kell járnia az engedélyeztetés két lépcsőfokát, aminek nemcsak bürokratikus, de politikai és anyagi vonzatai is lehetnek.

2005 áprilisában az RMDSZ elkészítette a Nemzeti Kisebbségek Jogállásáról szóló törvénytervezetet,⁴⁵ amely kiemelten foglalkozik az oktatás és benne a felsőoktatás kérdésével. A törvénytervezet kimondja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek jogukban áll anyanyelvükön tanulni minden szinten, formában és típusban (15 cikk 1 bekezdés). Tartalmazza, hogy természetes személyeknek valamint szervezeteknek jogukban áll anyanyelvükön oktató magán tanintézményeket létrehozni, amelyek állami vagy helyi költségvetésben részesülnek (15. cikk 2 bekezdés), ami – mivel azt kifejezetten nem engedélyezi, de nem is tiltja - magába foglalhatja a költségvetés által támogatott magánegyetemeket is. Lehetővé teszi az állami oktatás keretében „*az esetnek megfelelően*” és a „*kifejezett igényeknek megfelelően*” az anyanyelvű egyetemi oktatást önálló egyetemeken, karokon, főiskolákon, tanszékeken és csoportokban (16 cikk c bekezdés), valamint az anyanyelvű egyetem utáni, illetve posztgraduális oktatást (16 cikk b bekezdés). Előírja minden szinten a szakvizsgák, a megüresedett állásokért kiírt versenyvizsgák, az oktatói fokozatok elnyeréséért kiírt vizsgák, a tudományos címekért kiírt vizsgák anyanyelvi letételét (16 cikk e bekezdés). Kijelenti, hogy az államnak kötelessége szavatolni az állami oktatás keretében a nemzeti kisebbségek hagyományainak, kultúrájának, nyelvének, történelmének, sajátos társadalmi és létkérdéseinek tanulmányozására kutatóintézetek, szakosztályok, illetve részlegek biztosítását (16 cikk g bekezdés). Az ígéretes törvénytervezettel kapcsolatban két kérdés merül fel: egyrészt hogy miért nem használ pontosabb megfogalmazásokat, miért hagy lehetőséget az interpretálásra a feltételes módú, a tanügyi törvény előírásait idéző mondatokkal? Másrészt felmerül, hogy milyen mértékben mennek majd át ezek az előírások a román törvényhozás meglehetősen keskeny túfokán. A 2007-es január 1.-i EU csatlakozással illetve annak hatásaival szembeni optimizmus mellett a romániai magyar akadémiai szféra megfogalmazta kételyeit is. Péntek János szerint beláthatatlanok a következményei ebben a tekintetben az európai unióhoz való csatlakozásnak, mind pozitív, mind negatív értelemben. Számítani lehet arra, hogy a fiatalok számára az eddigieknél is nagyobb vonzóerőt jelent az anyaország, de az unió egész térsége is, úgy is, mint a tanulmányok folytatásának színhelye, és még inkább úgy, mint munkahely, mint egzisztenciális színtér (Péntek 2004), mivel elérhetőkké válnak a ma még nehezen hozzáférhető neves idegen felsőoktatási intézmények is, illetve beindulhatnak azok Romániai tagozatai, melyek tovább növelik a konkurenciát.

⁴⁵ Megtalálható az RMDSZ honlapján: www.rmdsz.ro.

Hivatkozások

- Bárdi Nándor – Kántor Zoltán 2001. Az RMDSZ és a kormánykoalíció (1996-2000). *Romániai Magyar Évkönyv*. Temesvár-Kolozsvár: Szórvány Alapítvány – Polis Könyvkiadó 26-48.
- Clark, Burton. R. 1983. The Higher Education System. Academic Organization. Cross-National Perspective. University of California Press. 87-96, 145-149, 211-227.
- Demény Gyöngyvér 2002. Kisebbségek oktatási jogai és a Magyar tannyelvű felsőfokú oktatás Romániában. *Magyar Kisebbség* 2. <http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/0202/m020218.html>.
- Foucault, Michel 1991. A diskurzus rendje. *Holmi*. július 868- 889.
- Gabriel Andreescu 1997. Recomandarea 1201 și o rețea de stabilitate/securitate în Europa Centrală și de Est. *Studii Internaționale* 3.. 49-63. [Recommendation 1201 and a security (stability) network in Central and Eastern Europe. *International Studies* 1997/3, 49-63 p] Román-Angol nyelven.
- Gabriel Andreescu, Renate Weber 1996. Evoluția concepției UDMR privind drepturile minorităților..București: Centrul pentru Drepturile Omului. 5-41. [Evolutions in the DAHR conception on Hungarian minority rights. Centre for Human Rights APADOR- CH, 1996. 5-41] Román-Angol nyelven.
- Gabriel Andreescu, Renate Weber, Valentin Stan 1994. Concepția UDMR privind drepturile minorităților naționale.. București: Centrul pentru Drepturile Omului [Az RMDSZ elgondolása a nemzeti kisebbségek jogairól. *Emberi Jogi Központ*, Bukarest, 1994.]
- Gabriel Andreescu: Ruleta 2001. Români și maghiari, 1990-2000. Jurnal tematic. București: Polirom [Rullett. Románok és magyarok 1990-2000. *Tematikus napló*. Polirom, Bukarest, 2001]
- Goedegebuure, Leo - Kaiser, Frans - Maasen, Peter - de Weert, Egbert 1994. Higher Education Policy in International Perspective: An Overview. Goedegebuure, Leo et al. eds. *Higher Education Policy. An International Comparative Perspective*. Pergamon Press 241-253.
- Kettley, Carmen 2003 Ethnicity, Language and Transition Politics in Romania: The Hungarian Minority in Context. *Farimah Daftary & Francois Grin (eds): Nation Building, Ethnicity and Language Politics in Transition Countries*. 243-267.
- Pásztor Gyöngyi 2001. „Kolozsvári multikulturalizmus”. *Pro Minoritate*, Ősz, 80-88.
- Péntek János 2004. A romániai Magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. *Korunk* 7. www.korunk.ro
- Reisz Róbert 2003. Izomorfizmus, konfliktus és kreativitás. *Educatio* 1. 19-33.
- Reisz Róbert: 2003. A magyar egyetem kérdése Romániában. 1998 nyarának történései. *Etnopolitika. A közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közép-Európában*. Budapest: Teleki László Alapítvány 275-297.
- Salat Levente 2002. Multikulturális demokrácia? *REGIO* 2. 206-226.
- Szűcs István 2005. Partium. In: *Kozma Tamás 2005. Kisebbségi oktatás Közép-Európában*. Budapest: Felsőoktatási Kutatóintézet – Új Mandátum, 132-152.
- Teichler, Ulrichm 1998. Current Agendas and Priorities in Higher Education Policy Research: An International View. National Conference in the Future of Higher Education Policy and Research, Canberra <http://www.suc.unam.mx/teichler/teichler.htm>.
- Zsigmond Csilla 1999. A Petőfi-Schiller Egyetem megjelenítése az országos román sajtóban. *Magyar Kisebbség* 1. www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9901/